Göller: Oluşum, Özellikler ve Dağılış

Çalışma Kâğıdı · 30 Soru · Kolaydan Zora

Ad Soyad _____ Sınıf / No _____ Tarih _____

KONU ÖZETİ

- **Göl**; karalar üzerinde çeşitli nedenlerle oluşmuş çukurlarda biriken, denizle doğrudan bağlantısı olmayan durgun su kütlesidir. Göller yağış, yüzey akışı, yer altı suyu ve kar-buz erimeleriyle beslenir.
- Oluşumlarına göre göller: **Yerlikaya gölleri** – çanağı yerinde oluşmuş: **tektonik** (Tuz, Burdur, Beyşehir, Eğirdir, Sapanca), **volkanik** (krater/kaldera: Nemrut; maar: Meke), **buzul aşındırma** (yüksek dağlardaki sirk gölleri), **karstik** (eriyen kayaçlarda: Avlan, obruk gölleri), **meteorit** gölleri.
- **Set gölleri** – önü bir setle kapanan: **lav set** (Van, Nazik), **heyelan set** (Tortum, Sera, Yedigöller), **alüvyal set** (Bafa, Marmara Gölü), **kıyı set / lagün** (Küçükçekmece, Akyatan), **moren set**, **traverten set**, **buzul set**, **resif set** ve **yapay set** (baraj gölleri). **Relikt (kalıntı) göller** eski bir deniz ya da büyük gölün kalıntısıdır.
- Sularına göre göller **tatlı, tuzlu, sodalı ve acı** olabilir. Fazla suyunu bir akarsuyla dışarı boşaltan göllerin bu akarsuyuna **gideğen (göl ayağı)** denir; gideğeni olan göllerin suları çoğunlukla **tatlıdır** (Eğirdir, Beyşehir). Dışa akışı olmayan ve buharlaşmanın fazla olduğu göller **tuzludur** (Tuz Gölü). Van Gölü sodalıdır.
- Göl seviyesi, gelen su (yağış, akarsu, yer altı suyu) ile giden su (buharlaşma, gideğen, sızma, insan kullanımı) arasındaki **dengeye** göre değişir. Seviye değişimi ≈ net su miktarı ÷ göl alanı.
- Göller dünyada **dengesiz dağılır**: Kuzey Amerika'nın kuzeyi ve İskandinavya'da (buzul aşındırması) ve Doğu Afrika'nın çöküntü alanlarında (tektonik) yoğundur. **Hazar** yüzölçümce en büyük, **Baykal** en derin göldür. Göllerden içme-kullanma suyu, sulama, enerji, soda-tuz, ulaşım, balıkçılık ve turizmde yararlanılır.

KOLAY Isınma Soruları (1–10)

1 Aşağıdaki gölleri oluşum türleriyle eşleştiriniz.
1. Baraj gölü 2. Lagün (kıyı set) gölü 3. Krater/kaldera gölü 4. Heyelan set gölü

a) Volkanik patlama çukurunda biriken su
b) Kıyı kordonunun bir koyun önünü kapatmasıyla oluşan göl
c) Yamaçtan kayan toprağın vadiyi tıkamasıyla oluşan göl
ç) İnsanların akarsu önüne yaptığı setin gerisinde biriken su

2 Göllerle ilgili aşağıdakilerden hangisi **yanlıştır**?

A) Göller karalardaki çukur alanlarda oluşur.
B) Göllerin su seviyesi yıl içinde değişebilir.
C) Göller yer altı sularıyla da beslenebilir.
D) Göller denizlerle doğrudan bağlantılı hareketli su kütleleridir.
E) Bazı göllerin suyu tuzlu ya da sodalıdır.

3 Fazla sularını bir akarsu aracılığıyla dışarı boşaltan göllerin bu akarsuyuna ne ad verilir?

A) Havza B) Su bölümü çizgisi C) Menderes D) Kaynak E) Gideğen (göl ayağı)

4 Aşağıdaki ifadelerin başına doğru ise **D**, yanlış ise **Y** yazınız.

( ) Gideğeni olan göllerin suları çoğunlukla tatlıdır.
( ) Tuz Gölü'nün tuzlu olmasında dışa akışının olmaması ve buharlaşmanın fazla olması etkilidir.
( ) Baraj gölleri doğal set göllerine örnektir.
( ) Van Gölü sodalı sulara sahiptir.

5 Aşağıdakilerden hangisi **tektonik** oluşumlu bir göldür?

A) Tortum Gölü
B) Burdur Gölü
C) Meke Gölü
D) Küçükçekmece Gölü
E) Atatürk Baraj Gölü

6 Göllerden yararlanılan **dört** farklı ekonomik faaliyet yazınız.

7 Dünya'da yüzölçümü bakımından en büyük göl aşağıdakilerden hangisidir?

A) Hazar Gölü B) Baykal Gölü C) Van Gölü D) Victoria Gölü E) Titicaca Gölü

8 Çanağı **kalker, jips gibi kayaçların erimesiyle** oluşmuş göllere ne ad verilir?

A) Moren set gölü B) Baraj gölü C) Karstik göl D) Lav set gölü E) Lagün gölü

9 Dünyada göllerin yoğun olarak bulunduğu **iki** bölgeyi ve bu bölgelerdeki göllerin oluşumunda etkili olan süreci yazınız.

10 Bir göl sularını **tuzlu, tatlı, sodalı, acı** olarak sınıflandırırken aşağıdakilerden hangisi göz önüne alınmaz?

A) Göl çevresindeki kayaç türleri
B) Çevredeki iklim koşulları
C) Gölü besleyen suların kimyasal özellikleri
D) Gideğenin olup olmaması
E) Gölün adının ne zaman verildiği

ORTA Pekiştirme Soruları (11–20)

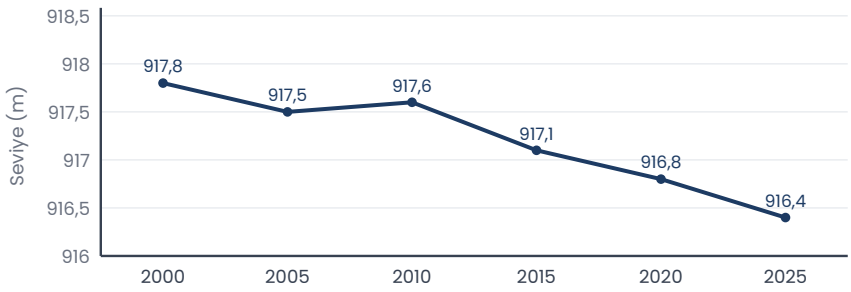
11 Tabloda kapalı bir havzadaki bir gölün bir yıllık su bilançosu verilmiştir (temsilî veri). Gölün yüzey alanı 400 km² ve sabit kabul edilirse göl seviyesi bir yılda nasıl değişir?

Gelen su	Milyon m³	Giden su	Milyon m³
Göl yüzeyine yağış	120	Buharlaşma	470
Akarsu girişi	380	Sulama için çekilen	150
Yer altı suyu girişi	60		

A) 15 cm alçalır B) 6 cm alçalır C) Değişmez D) 6 cm yükselir E) 15 cm yükselir

12 Önceki sorudaki gölde sulama için çekilen su **yarıya** indirilirse göl seviyesi bir yılda kaç cm değişir? İşleminizi gösteriniz.

13 Grafikte kapalı bir havzadaki bir gölün 2000-2025 yılları arasındaki su seviyesi (m) verilmiştir (temsilî veri).
Grafiğe göre aşağıdakilerden hangisi söylenebilir?

A) Göl seviyesi her beş yıllık dönemde düşmüştür.
B) Göl seviyesi 25 yılda toplam 1,4 m düşmüştür.
C) Göl seviyesi 2020-2025 arasında yükselmiştir.
D) En yüksek seviye 2010 yılındadır.
E) Göl seviyesi 2000 ile 2025'te aynıdır.

14 Aşağıdaki göl–oluşum türü eşleştirmelerinden hangisi **yanlıştır**?

A) Van Gölü – Lav set gölü
B) Nemrut Gölü – Volkanik göl
C) Tortum Gölü – Heyelan set gölü
D) Tuz Gölü – Lagün gölü
E) Bafa Gölü – Alüvyal set gölü

15 Bir akarsuyun taşıdığı alüvyonların bir koyun ya da körfezin önünü kapatmasıyla oluşan göllere ne ad verilir?

A) Relikt göl
B) Traverten set gölü
C) Heyelan set gölü
D) Alüvyal set gölü
E) Kıyı set gölü

16 Aşağıdaki ifadelerin başına doğru ise **D**, yanlış ise **Y** yazınız.
( ) Doğu Afrika'daki büyük göllerin çoğu tektonik çöküntü alanlarında oluşmuştur.
( ) Baykal Gölü dünyanın en derin gölüdür.
( ) Buzul aşındırmasıyla oluşan göller daha çok Ekvator çevresinde yaygındır.
( ) Titicaca Gölü deniz seviyesinden çok yüksekte bulunan büyük bir göldür.

17 Şekildeki kesitte sol havzadaki göl denize ulaşamayan kapalı bir havzada, sağ havzadaki akarsu ise denize ulaşmaktadır. Sol havzadaki gölün suyunun **tuzlu** olma olasılığının yüksek olmasını açıklayınız.

18 Göllerin su seviyesinin **yükselmesine** yol açan durum aşağıdakilerden hangisidir?

A) Sıcaklığın artmasıyla buharlaşmanın artması
B) Gideğenin yatağının derinleştirilmesi
C) Göl çevresinde çok sayıda kuyu açılması
D) Gölü besleyen akarsu üzerine sulama barajı yapılması
E) Havzada yağışlı yılların art arda yaşanması

19 Aşağıdakilerden hangisi **relikt (kalıntı) göl** için doğru bir tanımdır?

A) Buzulun bıraktığı moren setinin gerisindeki göl
B) Baraj setinin gerisinde biriken göl
C) Eskiden daha geniş olan bir deniz ya da gölün çekilmesiyle geride kalan göl
D) Volkan krateri içinde oluşan göl
E) Kıyı kordonunun bir koyun önünü kapatmasıyla oluşan göl

20 Türkiye'deki aşağıdaki göllerden hangisinin suyu **tatlıdır**?

A) Eğirdir Gölü B) Van Gölü C) Burdur Gölü D) Tuz Gölü E) Acıgöl

ZOR Düşünme Soruları (21–30)

21 I. A Gölü: Dışa akışı yok, çevresinde jips ve tuzlu kayaçlar var, iklim yarı kurak.
II. B Gölü: Fazla suyunu bir akarsuyla dışarı akıtıyor, kaynaklarla besleniyor.
III. C Gölü: Dışa akışı yok, volkanik alanda, sularında sodyum karbonat birikmiş.
Bu göllerin sularının özellikleri aşağıdakilerin hangisinde doğru verilmiştir?

A) A: tatlı – B: tuzlu – C: sodalı
B) A: tuzlu – B: tatlı – C: sodalı
C) A: tatlı – B: sodalı – C: tuzlu
D) A: sodalı – B: tatlı – C: tuzlu
E) A: tuzlu – B: sodalı – C: tatlı

22 Bir gölün seviyesindeki düşüşün nedenlerini araştıran bir ekip aşağıdaki verilerden hangisine **ihtiyaç duymaz**?

A) Göle giren akarsuların debileri
B) Göl çevresinde sulama için açılan kuyu sayısı
C) Havzanın son yıllardaki yağış miktarları
D) Göl kıyısındaki yerleşmelerin kuruluş yılları
E) Yaz aylarındaki sıcaklık ve buharlaşma değerleri

23 Kurak bir havzadaki tatlı su gölünün seviyesi son 20 yılda düşmektedir. Bu düşüşe yol açabilecek **iki doğal** ve **iki beşerî** etken yazınız; gölü korumak için bir öneride bulununuz.

24 Aşağıdakilerden hangisi bir göl kıyısında **yapılaşma ve tarımın** göl ekosistemine olası etkilerinden biri **değildir**?

A) Su seviyesinin düşmesiyle kıyı çizgisinin çekilmesi
B) Balık türlerinin azalması
C) Sazlık ve üreme alanlarının daralması
D) Gübre ve atıkların göle karışmasıyla aşırı yosunlanma
E) Göl suyunun tuzluluğunun kendiliğinden sıfırlanması

25 Bir baraj gölü ile doğal bir tektonik göl karşılaştırıldığında aşağıdakilerden hangisi **baraj gölüne özgü** bir özelliktir?

A) Su seviyesinin enerji ve sulama ihtiyacına göre insanlar tarafından denetlenmesi
B) Buharlaşmayla su kaybetmesi
C) Yağış ve akarsularla beslenmesi
D) Balıkçılıkta kullanılabilmesi
E) Yıl içinde seviyesinin değişebilmesi

26 Aşağıdaki ifadelerin başına doğru ise **D**, yanlış ise **Y** yazınız.

( ) Aynı iklim bölgesindeki iki gölden gideğeni olanın tuzluluğu genellikle daha düşüktür.
( ) Bir gölün alanı küçüldükçe, aynı miktarda su kaybında seviye düşüşü daha fazla olur.
( ) Karstik göllerde tabandan su kaçağı olabileceği için seviye değişimleri belirgin olabilir.
( ) Lav set gölleri yalnızca buzul aşındırmasının yoğun olduğu yerlerde görülür.

27 Bir gölde su seviyesinin yıl içinde ilkbaharda en yüksek, sonbaharda en düşük olmasının **en önemli** nedeni aşağıdakilerden hangisidir?

A) Yazın yağışların artması
B) Kışın göl yüzeyinin tamamen buharlaşması
C) İlkbaharda kar erimesi ve yağışlarla beslenmenin artması, yazın ise buharlaşmanın ve su kullanımının artması
D) İlkbaharda buharlaşmanın en yüksek düzeye çıkması
E) Sonbaharda gideğenin kuruması

28 "Göllerin yeryüzüne dağılışı dengeli değildir." yargısını **oluşum süreçleri** açısından iki örnekle açıklayınız.

29 Yüzey alanı 100 km² olan A Gölü ile 400 km² olan B Gölü, kurak bir yılda eşit miktarda (20 milyon m³) su kaybetmiştir. Alanların değişmediği kabul edilirse göllerdeki seviye düşüşleri için aşağıdakilerden hangisi doğrudur?

A) A: 5 cm – B: 20 cm
B) A: 10 cm – B: 10 cm
C) A: 20 cm – B: 5 cm
D) A: 20 cm – B: 20 cm
E) A: 2 cm – B: 0,5 cm

30 Türkiye'de İç Anadolu ve Göller Yöresi'nde çok sayıda gölün bulunması aşağıdakilerden hangisiyle **en az** ilişkilidir?

A) Fay hatları boyunca çöküntü alanlarının oluşması
B) Buzul aşındırmasının geniş alanlarda etkili olması
C) Kapalı havzaların bulunması
D) Tektonik ve karstik süreçlerin birlikte etkili olması
E) Kalkerli arazilerde karstlaşmanın yaygın olması

Takıldığın soruyu işaretle, konu özetine tekrar göz at. Başarılar!
Diğer konuların çalışma kâğıtları ve deneme sınavları: **maarifpdf.com.tr**